

Ο νέος ελληνικός εθνικισμός

Η «κακιά» Ευρώπη, η «φίλη» Ρωσία και η ξεχασμένη Αμερική

Γράφει η: Αλεξάνδρα Ιωαννίδου

Μερικές ημέρες πριν τον εορτασμό της 28^{ης} Οκτωβρίου του 2012, σε μια διαφήμιση ελληνικής γαλακτοκομικής εταιρείας, μια ομάδα από μικρά παιδιά τρέχουν στα σοκάκια ενός ελληνικού νησιωτικού χωριού προς ένα καταπράσινο λιβάδι. Ένα από αυτά κρατά στα χέρια του ένα ξύλινο κουτί μέσα από το οποίο κάποια στιγμή βγάζει την ελληνική σημαία. Τα παιδάκια συνεχίζουν να τρέχουν ανεμίζοντας πάνω από τα κεφάλια τους την ελληνική σημαία. Στο τέλος, με φόντο τη Σαντορίνη και την καταγάλανη θάλασσα, αναρτούν την ελληνική σημαία. Μια γυναικεία φωνή, με συνοδεία των ήχων κρητικής λύρας, αναγγέλλει: «Αυτό που για κάποιους είναι ένα κομμάτι πανί, για μας είναι ένα κομμάτι της ιστορίας μας. Και θα κάνουμε τα πάντα για να κρατήσουμε ψηλά όσα αντιπροσωπεύει. Το χρωστάμε στα παιδιά μας». Ακολουθεί το όνομα της εταιρίας και το καταληκτικό σλόγκαν της διαφήμισης - «Περήφανοι ως Έλληνες» (!).¹ Ελληνικό γάλα, για ελληνόπουλα, σε ένα υπέροχο, ομολογουμένως, ελληνικό τοπίο. Η ομάδα-στόχος της διαφήμισης είναι προφανής: Οι καθημερινές πλέον συζητήσεις για τους Έλληνες και την Ελλάδα, για την τρωμένη εθνική υπερηφάνεια, για την παγκόσμια συνωμοσία ενάντια στους Έλληνες, για τη «ζήλια» των Ευρωπαίων, καθώς και η άνοδος στις τελευταίες εκλογές ακραίων εθνικιστικών ακόμα και ναζιστικών κομμάτων και πολιτικών μορφωμάτων, σχηματίζουν μια σημαντική ομάδα δυνητικών πελατών-καταναλωτών ενός αυθεντικού και εθνικώς «υπερήφανου» ελληνικού γάλακτος...

Πριν την οικονομική κρίση του 2009 θα μπορούσε κανείς σχετικά εύκολα να περιγράψει σχηματικά τη σχέση της Ελλάδας με την Ευρώπη και τους υπόλοιπους Ευρωπαίους (όπου στην έννοια «Ευρώπη» βεβαίως δεν συμπεριλαμβάνονται τα άγρια και άξεστα Βαλκάνια). Η πολιτικο-ιδεολογική τοποθέτηση συνήθως προσδιόριζε τη σχέση με την Ευρώπη. Αρχής γενομένης από τον 19^ο αιώνα, η Ευρώπη γινόταν αποδεκτή και παρουσιαζόταν ως πρότυπο ή απορριπτόταν ως επικίνδυνη επιρροή αναλόγως με το εάν κάποιος έκλινε προς την συντηρητική, προσηλωμένη στην παράδοση ομάδα (οπότε είχαμε απόρριψη της Ευρώπης ή στην καλύτερη περίπτωση περιγραφή της Ελλάδος ως μητέρας-πατρίδος του ευρωπαϊκού πολιτισμού εν γένει) ή με το εάν αυτοπροσδιοριζόταν ως προοδευτικός (οπότε είχαμε αποδοχή της ευρωπαϊκής ιδέας). Στις αρχές του 20^{ού} αιώνα για παράδειγμα, ο Ίων

Δραγούμης, τοποθετήθηκε σαφώς αρνητικά απέναντι στις φιλελεύθερες, «δυτικές» ιδέες και ειδικότερα απέναντι στη Γαλλία.² Σύμφωνα με τον Δραγούμη, η Ελλάδα ήταν τόσο μοναδική ανάμεσα στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, ώστε οι Έλληνες όχι μόνο δεν θα έπρεπε να διακατέχονται από αισθήματα κατωτερότητας, αλλά και να συνειδητοποιήσουν πόσο ξεχωριστή θέση είχαν ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή.³ Βασιζόμενος στην ιδιαιτερότητα της Ελλάδας και αντλώντας από τον Γάλλο Maurice Barrés, ο Δραγούμης απέρριπτε το κοινοβουλευτικό σύστημα, τον «κοσμοπολιτισμό» και τον αντιμιλιταρισμό ως ευρωπαϊκά κακά, τοποθετώντας έτσι τον εαυτό του ως τον κατεξοχήν θεωρητικό του εθνικισμού στη χώρα.

Το 1913, ο διακεκριμένος καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Αμίλλας Αλιβιζάτος, προειδοποιούσε: «Ο νέος πολιτισμός, ο Ευρωπαϊκός, τον οποίον συνειδητώς ή ασυνειδήτως απεδέχθημεν ήδη (...) φέρει μεθ' εαυτού ιδέες, όχι μόνον αντιθρησκευτικές αλλά και αντεθνικές και γενικώς αναρχικές».⁴ Μετά τους βαλκανικούς πολέμους είχαν πλέον σχηματιστεί δυο «κόμματα» ή τάσεις - το υπέρ της Ευρώπης και το αντιευρωπαϊκό. Η αντιευρωπαϊκή τάση παρουσίαζε τις λεγόμενες «δυτικές ιδέες» ως επικίνδυνες για τον ελληνικό πολιτισμό και το ελληνικό «πνεύμα». Κατά την πρώτη αυτή περίοδο αντιευρωπαϊσμού έως και τα τέλη της δεκαετίας του 1930, «ο εκσυγχρονισμός έγινε συνώνυμος του εξευρωπαϊσμού και επομένως ήταν αυτός που επανέφερε βαθμιαία τον φόβο της Δύσης».⁵ Τη δεκαετία του 1930 και προκειμένου να αναχαιτισθούν οι εθνικοσοσιαλιστικές τάσεις στη χώρα, μια ομάδα προοδευτικών Ελλήνων ίδρυσε την εταιρία «Οι φίλοι της Ευρώπης». Το 1932, ο συγγραφέας Γεώργιος Θεοτοκάς διατύπωσε την ιδέα περί της πολύτιμης συμβολής των Ελλήνων στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, προτείνοντας έναν «νέο ουμανισμό» ως διέξοδο από την ευρωπαϊκή πνευματική παρακμή - έναν ουμανισμό που οι Ευρωπαίοι θα διδάσκονταν στο σχολείο της Ελλάδας για να κατακτήσουν επιτέλους την «υγεία της ψυχής».⁶

Αυτή η στάση «εθνικής υπερηφάνειας», και κυρίως η ιδέα πως η Ευρώπη όφειλε τον πολιτισμό της στην Ελλάδα, παρέμεινε σταθερό επιχείρημα του συντηρητικού λόγου.⁷ Ο Οδυσσέας Ελύτης, σε μια συνέντευξή του στην Ελληνική Τηλεόραση (ΕΤ1), και δη στο πλαίσιο μιας εκπομπής με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Εδώ γεννήθηκε η Ευρώπη», τάχθηκε υπέρ της απομόνωσης από τη δυτική Ευρώπη, προκειμένου να διατηρήσει η Ελλάδα την «ελληνικότητά» της (τον τρόπο των Ελλήνων να «σκέφτονται και να αισθάνονται»): «Κάποτε θα ερχόταν η στιγμή για την Ευρώπη να συνειδητοποιήσει τις ρίζες της, αφού δεν μπορεί να υπάρξει σαν αυτόνομη μονάδα χωρίς κάποιο θεωρητικό υπόβαθρο. Αλλά και για την Ελλάδα ήλθε η στιγμή να αποφασίσει αν θα μείνει απομονωμένη στις δικές της αξίες ή θα ενταχθεί σε

ένα ευρύτερο σύνολο με οφέλη πρακτικής φύσης αναμφισβήτητα, αλλά και με τον κίνδυνο να αλλοιωθεί η φυσιογνωμία της. Από αυτή την άποψη, το ομολογώ, είμαι απομονωτικός».⁸

Σε μια παρόμοια συνέντευξη στην εφημερίδα Το Βήμα, το 1978, ο Ελύτης ταύτισε τη «Δύση» με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO: «Οι ξένοι μας ζηλεύουν, όπως οι γείτονές μας ή μας φοβούνται και δεν εννοούν να μας αφήσουν να σηκώσουμε κεφάλι, όπως απαξιάπαντες οι Δυτικοί. Το έδειξαν με την αισχρή στάση τους απέναντί μας και στα χρόνια της Μικρασιατικής εκστρατείας και στις μέρες μας με την Κύπρο. Μόνιμη επιδίωξη της Δύσης ανέκαθεν ήταν να μας χωρέσει τα δυο πόδια στα δικά της παπούτσια. Και να που τα καταφέρνει στις μέρες μας. Από εδώ και εμπρός θα περπατάμε με το ένα πόδι στην ΕΟΚ και με το άλλο στο NATO».⁹ Η απόρριψη αυτή και των δυο διακρατικών οργανισμών εναρμονιζόταν με τις θέσεις της Αριστεράς σχετικά. Τα τρομερά χρόνια της Χούντας και μετά, ο Ελύτης, μελοποιημένος από τον Θεοδωράκη και λατρεμένος από την Αριστερά, έγινε ο πλέον αναγνωρισμένος «εθνικός» ποιητής. Σύμφωνα με το Άκη Γαβριηλίδη, στη μελέτη του για τον εθνικισμό στο έργο των Ρίτσου, Ελύτη, Θεοδωράκη και Σβορώνου,¹⁰ σημειώνει πως το τραύμα του Ελληνικού Εμφυλίου και, ακόμα περισσότερο, οι εμπειρίες της Αριστεράς με τη μεγάλη στρατιωτική ήττα που υπέστη, οδήγησε σε ένα είδος αυτο-θυματοποίησης των Αριστερών και δαιμονοποίησης του «ξένου παράγοντα», δηλαδή του δυτικού παράγοντα στην πολιτική ζωή της Ελλάδας.¹¹

Με ένα τέτοιο παρελθόν, δεν μπορεί παρά να είναι κατανοητό ότι σήμερα, σε θεωρητικό επίπεδο, στην οικονομική κρίση που μέσα σε τρία χρόνια οδήγησε μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας στην ένδεια, πολλοί θα στρέφονταν και πάλι κατά του φαντάσματος της «Δύσης». Πέρα από την τάση λοιπόν να παρουσιάζονται οι Έλληνες και η Ελλάδα ως θύματα μια διεθνούς συνωμοσίας (οι «κυνηγημένοι» Έλληνες απέναντι στους «αχάριστους», «ζηλόφθονους» Ευρωπαίους, «μας ζηλεύουν για τον ήλιο μας» κ.λπ.), αναβιώνει και η θεωρία περί πολιτιστικής και πνευματικής υπεροχής των Ελλήνων απέναντι στους υπόλοιπους Ευρωπαίους.¹²

Ο φιλόσοφος Χρήστος Γιανναράς, προειδοποιεί την Ευρώπη να μην αποστραφεί τον ελληνικό πολιτισμό και συμβουλεύει τους Δυτικοευρωπαίους να διδαχθούν από την ορθοδοξία που θα τους σώσει από τον ρασιοναλισμό και τον υλισμό τους. Στη σχετική θεωρία του, ο Γιανναράς παραπέμπει στον Jacques Delors και τη διεθνή πρωτοβουλία του “Une âme pour l’ Europe”¹³, καθώς και στον Βέλγο Thierry Verhelst που καλεί τους Ευρωπαίους σε μεγαλύτερη πνευματικότητα στη διαμόρφωση της πολιτικής τους.¹⁴ Έτσι, αντί να εκλιπαρεί βοήθεια από τη δυτική Ευρώπη, ο Γιανναράς «προσφέρει» ελληνικές, θρησκευτικές ως επί το πλείστον «λύσεις» στα ηθικά και φιλοσοφικά διλήμματα της ηπείρου.

Οι θέσεις του Γιανναρά μοιάζουν πολύ με αυτές του Ελύτη, αν και στη θέση της αρχαιότητας, της «ελληνικότητας», του «τρόπου να βλέπεις και να αισθάνεσαι τα πράγματα», υπεισέρχεται το ελληνορθόδοξο δόγμα, οι αξίες και οι παραδόσεις του. Η αντιπαραβολή του δυτικού «ευρωπαϊσμού» με την ανατολική ορθόδοξη «ευλάβεια» ανάγεται ήδη στη δεκαετία του 1850, στη «Μεγάλη Ιδέα» της Ελλάδας «των τριών ηπείρων και των πέντε θαλασσών», της μόνης χώρας που θα μπορούσε να συνδυάσει στοιχεία Ανατολής και Δύσης.¹⁵ Όλα αυτά, επομένως, δεν είναι ούτε πρωτόγνωρα, ούτε πρωτότυπα.

Ωστόσο, το ενδιαφέρον σημείο στη σημερινή συζήτηση περί Ελλάδας και Δύσης είναι πως με την κρίση, η Ρωσία ανέλαβε τον ρόλο της «καλής Ανατολής» απέναντι στην «κακιά Δύση», η οποία με τη σειρά της εκπροσωπείται όλο και περισσότερο από την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση (σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 1980 ήταν η επιτομή της «Δύσης» ή του «δυτικού τρόπου ζωής» για την Αριστερά). Από την αρχή της κρίσης, πολλά μέσα ενημέρωσης προώθησαν την ιδέα πως για την κρίση ευθύνεται η «Δύση», και πιο συγκεκριμένα ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Ελλάδας. Ως αντίβαρο και εναλλακτική λύση, συχνά προβαλλόταν η Ρωσία και κυρίως ο Πούτιν ως δυναμικός ηγέτης που θα μπορούσε να προσφέρει άμεσες λύσεις, αρκεί να το ήθελαν οι Έλληνες. Από το 2010 μάλιστα κυκλοφόρησε μια φανταστική ιστορία για τη συγκεκριμένη προοπτική: Σύμφωνα με την πλοκή του συγκεκριμένου μύθου, αμέσως μετά την εκλογή στην πρωθυπουργία του Γιώργου Παπανδρέου, και συγκεκριμένα τον Φεβρουάριο του 2010, ο Βλαντίμιρ Πούτιν υποτίθεται πως είχε προσεγγίσει ένα μέλος της ρωσικής Δούμα, τον πόντιο ομογενή Ιβάν Σαββίδη, για να του εμπιστευτεί πως ήταν πρόθυμος να δανείσει στην ελληνική κυβέρνηση το ποσό των 25 δισ. ευρώ, με επιτόκιο 1%. Η πρόταση αυτή, αν και μεταφέρθηκε άμεσα στην ελληνική κυβέρνηση, δεν βρήκε καμιά ανταπόκριση στην Ελλάδα που, ειδικά μετά την εκλογή Παπανδρέου είχε στρέψει την πλάτη στη Ρωσία, υπηρετώντας και υπακούοντας μόνο αμερικανικά και δυτικοευρωπαϊκά συμφέροντα στην βαλκανική χερσόνησο.¹⁶ Αν και το παραμύθι τελειώνει εδώ, τα συμπεράσματα και οι παραινήσεις διαφόρων προς τους Έλληνες πολιτικούς, έλαβαν σημαντική έκταση:

Σύμφωνα πάντα με τους παραμυθάδες, το (υποτιθέμενο) δάνειο έπρεπε όχι μόνον να έχει γίνει δεκτό με ευγνωμοσύνη από την Ελλάδα, αλλά και να συνοδεύεται και από μια σειρά αποφάσεων, η σημαντικότερη εκ των οποίων όφειλε να είναι η στροφή προς την αγορά ρωσικών οπλικών συστημάτων. Για τα πολύ πιο αποτελεσματικά και φθηνά οπικά συστήματα (ειδική μνεία γινόταν στα ρωσικά τανκς, τα «Τομς» σε αντίθεση με τα γερμανικά και τα αμερικανικά), η Ελλάδα δεν χρειαζόταν παρά να αποδεχτεί και να προωθήσει την υπεροχή της Ρωσίας στην Ευρώπη και το μέλλον της. Η παραδοχή αυτή θα ήταν ό,τι πιο

φυσικό για την Ελλάδα, μια και η Ρωσία αποτελεί - πάντα σύμφωνα με τη συγκεκριμένη ιδεολογική τάση - τον φυσικό διάδοχο της βυζαντινής αυτοκρατορίας και τον επάξιο θεματοφύλακα της ανατολικής ορθόδοξης παράδοσης.

Στο ίδιο συγκείμενο, η Ρωσία περιγράφεται ως μια χώρα μεγάλων επιτευγμάτων και συνεχούς οικονομικής ανάπτυξης και άνθισης, χάρη πάντα στην προσωπικότητα και την ισχύ ενός ανδρός - του Βλαντίμιρ Πούτιν. Σε ό,τι αφορά τον Πούτιν έχουμε μια μοναδική δοξολογία, μια και ο ηγέτης της Ρωσίας παρουσιάζεται ως ο μόνος πολιτικός που κατάφερε να αποκαταστήσει την αξιοπρέπεια της χώρας και των πολιτών της, ως ένας κυριολεκτικά «ονειρεμένος» αρχηγός κράτους.

Ακούγοντας για πρώτη φορά το «ρωσικό αυτό παραμύθι» και τα συμπεράσματά του, τείνει κανείς να πιστέψει πως οι επινοητές του είναι κάποιου είδους κωμικοί φανατικοί, που κινούνται πέρα από την πραγματικότητα ή και γραφικοί συμμετέχοντες σε κάποιο διαδικτυακό διάλογο με συνωμοσιολογικές προεκτάσεις. Τέτοιες προσωπικότητες, πράγματι, εμπλέκονται στη συζήτηση, όπως ο ακροδεξιός πολιτικός Καρατζαφέρης για παράδειγμα. Και όμως: Ο συγκεκριμένος μύθος αναπαράγεται σε άρθρα και ιστοσελίδες πρωταγωνιστών της πολιτικής και πολιτιστικής ζωής της χώρας. Η παρουσίαση της Ρωσίας από αυτούς όχι μόνο συνέβαλε και συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας νέας εικόνας για εκείνη τη χώρα, αλλά δίνει και μια πολύ συγκεκριμένη, σχετικά νέα έκφραση στον ελληνικό δεξιό και ακροδεξιό λόγο: Μετά τη ρωσική επανάσταση η Ρωσία ποτέ δεν αποτέλεσε χώρα-πρότυπο για τους εθνικιστές στην Ελλάδα, ενώ σαφώς παρουσιαζόταν ως η χώρα-πρότυπο για τους αριστερούς. Όπως άλλωστε και σε πολλές άλλες χώρες, η ελληνική πολιτική ζωή κινούνταν ανάμεσα στους δυο πόλους - από τη μια τον πόλο της Αμερικής (της «Δύσης») και από την άλλη της Σοβιετικής Ένωσης. Τώρα όμως, με τον Πούτιν, είναι η πρώτη φορά μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, που οι Έλληνες εθνικιστές στρέφονται από τα δυτικά πρότυπα προς την Ανατολή, εμφανιζόμενοι ως ακραιφνείς ρωσόφιλοι.

Μερικοί από τους πιο γνωστούς συντηρητικούς διανοούμενους, όπως ο προαναφερθείς Χρήστος Γιανναράς, ή ο ιστορικός Σαράντος Καργάκος ή ο Βασίλειος Μαρκεζίνης κηρύττουν την ανάγκη «στροφής» της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς τη Ρωσία του Πούτιν. Σε ένα άρθρο του με τίτλο «Ο ονειρικός Έλληνας Πούτιν» ο Γιανναράς οραματιζόταν ήδη το 2008 έναν πανίσχυρο πολιτικό άνδρα για τη φτωχή Ελλάδα όπου, σύμφωνα με τον ίδιο, «έχουμε πάψει να παράγουμε πολιτισμό εδώ και εκατόν ογδόντα περίπου χρόνια... Όσοι έχουν το ψυχικό κουράγιο να πιστοποιούν το ιστορικό τέλος του Ελληνισμού με οδύνη, αλλά χωρίς πανικό, αυτοί μπορούν να ονειρεύονται συνειδητά την ουτοπία: Έναν Έλληνα Πούτιν, που να καταφέρει όσα κατάφερε ο Ρώσος: Μέσα σε δύο

τετραετίες να αναστήσει (κυριολεκτικά) μια κοινωνία πεθαμένη, αποσυντεθειμένη, ως το μεδούλι διεφθαρμένη και ξεπουλημένη από τον Ηρόστρατο που λεγόταν Γιέλτσιν - παραλίγο να γράψω συνειρμικά: Ανδρέας Παπανδρέου!». ¹⁷ Στο ίδιο αυτό άρθρο, ο Γιανναράς θεωρεί τον ρωσικό πολιτισμό αναπόσπαστο κομμάτι της ευρωπαϊκής ταυτότητας - κάτι που οι Ευρωπαίοι προφανώς παραγνωρίζουν: «Ευρώπη μπορεί να νοηθεί και χωρίς φαστ φουντ ή κόκα κόλα. Όμως δεν νοείται Ευρώπη χωρίς Ντοστογιέφσκυ και Τσέχωφ, Τσαϊκόφσκυ και Σκριάμπιν, Σαγκάλ και μπαλέτα Μπολσόι. Η Αμερική είναι απόφυση της Ευρώπης, η Ρωσία είναι σάρκα της». ¹⁸ Είναι φανερό πως η Ρωσία παρουσιάζεται ως ελπίδα της Ευρώπης και εξισώνεται με την Ελλάδα τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την πολιτιστική της συμβολή στην ευρωπαϊκή ταυτότητα, ενώ ο Πούτιν φιγουράρει ως ο ιδανικός αρχηγός, ως σωτήρας της αποπλανημένης από την Αμερική γηραιάς ηπείρου.

Με όμοιο τρόπο, ο φιλόλογος και ιστορικός Σαράντος Καργάκος, σε άρθρο του που δημοσιεύεται σε ηλεκτρονική μορφή στη συλλογή κειμένων του Πανεπιστημίου Αθηνών, κατασκευάζει ένα μοναδικό και τερατώδες από άποψη επιχειρηματολογίας ιδεολόγημα, σύμφωνα με το οποίο η αγγλική γλώσσα είναι πολύ πιο φτωχή και υπανάπτυκτη από την ελληνική, είναι μια γλώσσα που «έχει κουραστεί. Βρίσκεται στο όριο της εξάντλησης» (!). Αντιθέτως τα ελληνικά και τα ρωσικά είναι πλούσιες και αναπαραγωγικές γλώσσες. Τα ρωσικά μάλιστα είναι δυνατά επειδή, τάχα, «οι Ρώσοι δεν φαίνονται πρόθυμοι, στο όνομα κάποιου επιδερμικού εξευρωπαϊσμού, να θυσιάσουν τη γλώσσα τους και τη γραφή τους». Και, αίφνης, οι συλλογισμοί και το φιλοσοφείν περί γλωσσών και ιστορικής γλωσσολογίας, μετατρέπονται σε πολιτικές προφητείες: «Μετά από 10 χρόνια η Ρωσία θα ξαναμπει στο παιχνίδι της παγκόσμιας κυριαρχίας. Καμία χώρα της γης δεν έχει τις εκτάσεις της, τα ορυκτά της, τον δασικό και αλιευτικό της πλούτο, κυρίως τα νερά της, που μελλοντικά θα είναι κάτι πιο πολύτιμο κι από το πετρέλαιο. Μελλοντικά κι εμείς, μέσω αγωγού θα φέρνουμε νερό από τη Ρωσία. Και ξανά η ρωσική γλώσσα θα ξαναβρεί την αίγλη που είχε κατά τις πρώτες δεκαετίες μετά την μπολσεβικική επανάσταση, τότε που πλούτισε το παγκόσμιο λεξιλόγιο με πλήθος πολιτικού χαρακτήρα λέξεις. (...) Φυσικά, η Ρωσία τούτη τη φορά δε θα απλωθεί στον κόσμο μόνο δια της οικονομίας, ούτε φυσικά δια της κομμουνιστικής ιδεολογίας, που παραλίγο να της χαρίσει την παγκόσμια κυριαρχία, αλλά δια του πανσλαβισμού και της ορθοδοξίας. Το αυριανό κέντρο της Ορθοδοξίας, εφόσον το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης θα φθίνει μέσα στην τουρκοποίηση του (πάντες οι κληρικοί του Φαναριού είναι Τούρκοι υπήκοοι), θα είναι η Μόσχα. Εκτός πια κι αν το Πατριαρχείο μετακινηθεί σε μια νέα Κωνσταντινούπολη, μια και η παλιά επισήμως λέγεται Ισταμπούλ. Ο

νέος ρόλος της Ρωσίας μελλοντικά θα δώσει νέο ρόλο και νέα αποστολή στη ρωσική γλώσσα. (Προσωπικές απόψεις του συντάκτη)».¹⁹

Ο βασικός απολογητής της νέας ρωσοφιλικής και συγχρόνως αντιευρωπαϊκής τάσης είναι ο Βασίλειος Μαρκεζίνης. Στο τελευταίο βιβλίο του «Η Ελλάδα των Κρίσεων, ένα προσωπικό δοκίμιο» (2011)²⁰, αλλά και σε πολλές διαλέξεις και άρθρα του (ανάμεσά τους και μια διάλεξη στο Μέγαρο Αθηνών το 2009) όχι μόνο υποστηρίζει την ιδέα μιας στενότερης συμμαχίας της Ελλάδας και γενικότερα της Ευρώπης με τη Ρωσία, αλλά και αναφέρει την αναγκαιότητα να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο η χώρα στην Ευρώπη, ακόμα και αν αυτό σήμαινε... την προσάρτηση της Πολωνίας και των χωρών της Βαλτικής» (!)²¹ Η προβολή της Ρωσίας συνδυάζεται με μια εξαιρετικά φοβική αντίδραση σε καθετί ευρωπαϊκό, με σενάρια τουρκικών εισβολών στη βόρεια Ελλάδα, κατάληψης της δυτικής Μακεδονίας κ.λπ. Σύμφωνα με τον Β. Μαρκεζίνη, η στενή συνεργασία με τη Ρωσία είναι το μόνο μέσο για τη διάσωση της φτωχής, βασανισμένης Ελλάδας.²²

Τα οικονομικά οφέλη από μια ενισχυμένη συμμαχία με τη Ρωσία αναφέρονται επίσης στο προγραμματικό κείμενο της ίδρυσης του κινήματος «Σπίθα» του Μίκη Θεοδωράκη.²³ Εκεί, ο παγκοσμίας εμβέλειας μουσικοσυνθέτης, οι ιδέες του οποίου εδώ και δεκαετίες κινούνται ανάμεσα σε μια νεανική επαναστατικότητα και ένα βαθιά φοβικό εθνικιστικό συντηρητισμό, επικαλείται την υποτιθέμενη προσφορά για οικονομική βοήθεια από τον Πούτιν, καλώντας τους Έλληνες να την αποδεχτούν, τονίζοντας πως για λόγους «εθνικής» υπερηφάνειας η Ελλάδα θα πρέπει να κρατήσει αποστάσεις από τον μηχανισμό ΕΕ, ΔΝΤ και ΝΑΤΟ, και να στραφεί σε άλλες φιλικές χώρες - τη Ρωσία, την Κίνα και τις αραβικές χώρες. Επιπλέον, αυτός, ο μουσικοσυνθέτης, σημειώνει πως η εθνική άμυνα θα πρέπει να αντλήσει το οπλικό υλικό της από τη Ρωσία και την Κίνα!²⁴

Πράγματι, μπορεί να ακούγεται παράξενο και να προκαλεί κατάπληξη πώς ένας μουσικός μπορεί και έχει άποψη και θέση για την προμήθεια οπλικών συστημάτων! Επαναλαμβάνεται όμως και εδώ όλη η επιχειρηματολογία: Ο μύθος του δανείου από τον Πούτιν, περνάει στις πολιτισμικές και θρησκευτικές συγγένειες των δυο χωρών, παραπέμποντας βεβαίως στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και τις ανατολικές ορθόδοξες παραδόσεις για να προσγειωθεί με ταχύτητα υπερηχητικού στα πολεμικά εργοστάσια και τις εμπορικές συμφωνίες. Εννοείται πως και στην επιχειρηματολογία του Θεοδωράκη, η Ευρώπη έχει αρνητικό πρόσημο.

Ο Θεοδωράκης και οι υπόλοιποι εκπρόσωποι της νέας αυτής «ρωσικής μόδας»²⁵, όμως, θα αποτελούσαν απλώς μια υποσημείωση στην ιστορία των πολιτικών ιδεών της Ελλάδας, αν οι «θέσεις» τους δεν έβρισκαν φανατικούς οπαδούς στο ναζιστικό κόμμα «Χρυσή Αυγή». Πολλά από τα παραβατικά της μέλη που διατηρούν και διατηρούσαν σχέσεις με άλλα

ναζιστικά κινήματα και παράνομες οργανώσεις σε όλη την Ευρώπη από τη δεκαετία του 1990 και νωρίτερα, έχουν δεσμούς φιλίας και συνεργασίας με Σέρβους και Ρώσους ακροδεξιούς εξτρεμιστές. Πέρα από το γεγονός πως μέλη του φασιστικού αυτού κόμματος πήραν μέρος σε μάχες στο Γιουγκοσλαβικό εμφύλιο κοντά στον Βόισλαβ Σέσελι το 1993,²⁶ το κόμμα της «Χρυσής Αυγής» καλλιέργησε σχέσεις με το ακραίο εθνικιστικό «Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα της Ρωσίας» του Βλαντίμιρ Ζιρινόφσκι, ενώ εκπροσώπησε τους Έλληνες φασίστες στη διεθνή συνάντηση «πατριωτών φασιστών» “Patrintern” το 1996. Η φιλία τους με τους Ρώσους χαιρέτηθηκε στο περιοδικό του κόμματος λόγω των ιστορικών σχέσεων ανάμεσα στις δυο χώρες – «Οι Ρώσοι πάντα ήταν Φιλέλληνες», σημειώνει ο αρθρογράφος.²⁷ Το ναζιστικό κόμμα «Χρυσή Αυγή» που διέπεται, βεβαίως, από έκδηλο αντι-ευρωπαϊσμό αναζητά τους φυσικούς του εταίρους στη Ρωσία. Στον λόγο του στη Βουλή την 7^η Ιουλίου 2012, ο βουλευτής του συγκεκριμένου κόμματος, Χρήστος Παππάς τόνιζε πως αυτός που χρωστά δεν είναι η Ελλάδα στην Ευρώπη, αλλά η Ευρώπη στην Ελλάδα. «Ημασταν και πρέπει να παραμείνουμε οι ταγοί της Ευρώπης και όχι οι ουραγοί. Σε ό,τι αφορά τους υπόλοιπους συμμάχους μας, θυμίζω ότι υπάρχει ένα μεγάλο, ορθόδοξο έθνος, στο οποίο μπορούμε να στηριχθούμε τόσο οικονομικά, όσο και στις γεωστρατηγικές και ενεργειακές μας πολιτικές. (...) Υπάρχει και η ορθόδοξη Ρωσία. Δεν είναι μόνο οι Ηνωμένες Πολιτείες οι αφέντες αυτού το κόσμου».²⁸ Τον Σεπτέμβριο του 2012, ένας από τους πλέον επιθετικούς και βίαιους βουλευτές της «Χρυσής Αυγής», ο Ηλίας Κασιδιάρης, απαίτησε άμεση στροφή της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας προς τη Ρωσία - κάτι που διατύπωσε και σε σχετικό ερώτημα προς τον υπουργό Εξωτερικών στις 25-10 του ίδιου έτους.²⁹

Είναι ολοφάνερο πως ο όψιμος (και ίσως αναμενόμενος λόγω της κρίσης) αντι-ευρωπαϊσμός στην ελληνική πολιτική ζωή ενισχύεται από το αίτημα στροφής προς τη Ρωσία του Πούτιν, ένα αίτημα που διατυπώνεται κυρίως από ήπια έως φανατικά εθνικιστικούς, αλλά και από ακροδεξιούς έως και ναζιστικούς κύκλους. Το θέμα δεν εξαντλείται βεβαίως στο πλαίσιο μιας μικρής επισκόπησης σε ένα άρθρο. Η μελέτη του εκκλησιαστικού παράγοντα, ή της ρωσοφιλίας στις απαρχές του νεοελληνικού κράτους (με το «Ρωσικό Κόμμα» του Ανδρέα Μεταξά και του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη για παράδειγμα) θα προσέφεραν ίσως κάποιες πληροφορίες κυρίως ως προς την θρησκευτική πλευρά του ζητήματος. Η «υιοθέτηση» όμως της ρωσοφιλίας με σαφείς μιλιταριστικές προεκτάσεις από ακροδεξιούς και ναζιστικούς κύκλους μπορεί να υπονομεύσει σε βάθος χρόνου τις όποιες προοπτικές ειλικρινούς, εποικοδομητικής πολιτιστικής και οικονομικής συνεργασίας με τη Ρωσία και θα πρέπει να απασχολήσει σοβαρότατα τους διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής, ένθεν κακείθεν.

Παραπομπές:

1. <http://www.youtube.com/watch?v=oJmOWsTVXcY&feature=related>
2. Και αυτό παρόλο που το πρότυπό του ήταν ο γάλλος εθνικιστής Maurice Barrès.
3. Ρένα Σταυρίδου-Πατρικίου, Οι φόβοι ενός αιώνα. Αθήνα: «Μεταίχμιο» 2007
4. Όπ.π. σελ. 185.
5. Όπ.π. σελ. 31.
6. Δ.Ι. Παπαδημητρίου, Από τον λαό των νομιμοφρόνων στο έθνος των εθνικοφρόνων. Η συντηρητική σκέψη στην Ελλάδα 1922-1967. Αθήνα «Σαββάλας» 2006, σελ. 116.
7. Το επιχείρημα, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, υιοθετήθηκε ευχαρίστως και από την Αριστερά. Ο Ιωάννης Στεφανίδης (STEPHANIDES, I. D., Stirring the Greek Nation. Political Culture, Irredentism and Anti-Americanism in Post-War Greece, 1945-1967. London: “Ashgate” 2007) ανιχνεύει και περιγράφει τον αντιδυτικισμό από τα τέλη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τις αρχές της δικτατορίας στην Ελλάδα, θεωρώντας ως βασικό του στόχο την Αμερική και τον λεγόμενο «αμερικανικό τρόπο ζωής».
8. <http://www.youtube.com/watch?v=hoNlcsiuUdk>
9. Το Βήμα – Συνέντευξη του Οδυσσέα Ελύτη, στο φύλλο από 24.12.1978.
10. Άκης Γαβριηλίδης, Η αθεράπευτη νεκροφιλία του ριζοσπαστικού πατριωτισμού. Ελύτης, Θεοδωράκης, Σβορώνος. Αθήνα: “Futura” 2006.
11. Μια άλλη πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη για τη μετατροπή ιστορικών προσώπων σε εθνικά σύμβολα είναι: Γ. Γιαννουλόπουλος, Διαβάζοντας τον Μακρυγιάννη. Η κατασκευή ενός μύθου από τον Βλαχογιάννη, τον Θεοτοκά, τον Σεφέρη και τον Λορεντζάτο. Αθήνα: «Πόλις» 2003
12. Ν. Χρυσολωράς, «Η δαιμονοποίηση της Ευρώπης», Καθημερινή 9/11/2011.
13. Για το συγκεκριμένο αυτό θέμα, βλ.:
http://ec.europa.eu/dgs/policy_advisers/archives/activities/dialogue_rel...
14. VERHELST, T., Henry Panhuys, Des Racines pour l’ Avenir. Cultures et spiritualités dans un monde en feu. Παρίσι: “L’ Harmattan” 2008.
15. Για τη «Μεγάλη Ιδέα» και τον εθνικισμό, βλ. Paschalis M. Kitromilides, “On the intellectual Content of Greek nationalism Paparrigopoulos, Byzantium and the Great Idea”.
http://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/8689/1/kitromilides_byzanti...
16. Ο «μύθος» τέθηκε σε κυκλοφορία με μια συνέντευξη που έδωσε ο βουλευτής Ιβάν Σαββίδης στο περιοδικό Επίκαιρα τον Ιούλιο 2011.
http://www.epikaira.gr/epikairo.php?id=25268&category_id=0

17. Άρθρο του Χ. Γιανναρά στην εφημερίδα Καθημερινή με τίτλο «Ο ονειρικός έλληνας Πούτιν». 14/9/2008. Σε μια συνέντευξή του στο ραδιοσταθμό Σκάι 100,3 ο Γιανναράς είπε στις 19/12/2008: «Χρειαζόμαστε έναν Πούτιν.»
18. Αυτόθι.
19. Σ. Καργάκος, «Η γλώσσα του μέλλοντος και το μέλλον της γλώσσας», http://users.uoa.gr/~nektar/history/language/h_glossa_toy_mellontos.htm
20. Β. Μαρκεζίνης, Η Ελλάδα των κρίσεων, ένα προσωπικό δοκίμιο. Αθήνα: «Λιβάνης» 2011.
21. Ibid. p. 192. Σύμφωνα με μια πολύ κατατοπιστική παρουσίαση των τελευταίων περι διπλωματίας βιβλίων (Μια Νέα Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα - Εκδ. Οίκος Λιβάνη, και: Επικοινωνιακή Διπλωματία και Διπλωματία Βάθους. Εκδ. Λιβάνη) του Μαρκεζίνη στην εφημερίδα Καθημερινή, ο Νίκος Χρυσολωράς τονίζει: «Είναι πραγματικά δυσερμήνευτο για ποιο λόγο τέτοιες απόψεις συνεχίζουν να τυγχάνουν τόσο μεγάλης προβολής από τα ελληνικά μήντια. Μία πιθανή εξήγηση είναι πως ο Μαρκεζίνης είναι από τους πλέον χαρισματικούς εκπροσώπους ενός δημοφιλέστατου ρεύματος σκέψης, το οποίο ο Ακης Γαβριηλίδης έχει εύστοχα χαρακτηρίσει «ριζοσπαστικό πατριωτισμό». Πρόκειται για έναν ιδεολογικό αχταρμά, στον οποίο με κάποιο τρόπο συνυπάρχουν αρμονικά ο εθνικισμός, η αντιδυτική ρητορική, οι θεωρίες συνωμοσίας και θυματοποίησης των Ελλήνων, ο λαϊκισμός, αλλά και το μαρτυρολόγιο και ο ξύλινος λόγος της Σταλινικής αριστεράς. Κάθε κοινωνία έχει φυσικά τους οργανικούς διανοούμενους που της αξίζουν. Στη δική μας περίπτωση, ευδοκιμούν όσοι της χαϊδεύουν τα αυτιά...». Πρβλ. Ν. Χρυσολωράς, «Οι λαβύρινθοι της εξωτερικής πολιτικής. Κλισέ, περιαυτολογία και επαναλήψεις στα δύο πρόσφατα βιβλία του προβεβλημένου ακαδημαϊκού Βασίλειου Μαρκεζίνη». Καθημερινή 12.12.2010
22. Για τους σχετικούς με την εξωτερική πολιτική οραματισμούς του Μίκη Θεοδωράκη, καθώς και για την «εκλεκτική του συγγένεια» με τον Β. Μαρκεζίνη, βλ. Α. Παππάς, «Σερβίροντας (επικίνδυνες) κοινοτοπίες. Ο στοχαστής των τριών ηπείρων και των εικοσιπέντε πανεπιστημίων». Athens Review of Books 15, Φεβρουάριος 2011: http://www.booksreview.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=9... Ο Παππάς συνοψίζει πολύ επιτυχημένα τη ρωσοπληξία του Μαρκεζίνη με τα εξής λόγια: «Θα έλεγε κανείς ότι είναι διάχυτη στο βιβλίο η έμφαση στις λαμπρές προοπτικές της Ρωσίας, και ειδικότερα η εμμονή στο να αλλάξει η εξωτερική πολιτική μας προς πιο φιλορωσικές κατευθύνσεις. Όλα αυτά, βέβαια, πασπαλισμένα με κάθε είδους κλισέ περί κοινών «θρησκευτικών και πολιτισμικών» παραδόσεων Ελλάδας και Ρωσίας, αλλά και με τις απαραίτητες κορόνες αντιαμερικανισμού. Προς επίρρωσιν και μόνο των «επιχειρημάτων»

του Sir Basil, ή μήπως και προς τέρψιν και ικανοποίησιν ενός κοινού εθισμένου στον τυφλό αντιαμερικανισμό και τον στρεψόδικο αντιδυτικισμό, διανθισμένους βέβαια πάντοτε με στοιχεία συνωμοσιολογίας, αλλά και με την πεποίθηση πως για όλα τα δεινά της «ρωμοσύνης» φταίνε οι «κακοί ξένοι», και πιο συγκεκριμένα οι Δυτικοί».

Επίσης βλ. και: Μ. Βασιλάκης, «Η πατριδοτσάρκα του Σερ Μπάζιλ. Προάγεται σε λόρδο της κοινοτοπίας». Athens Review of Books 20, Ιούλιος 2011.

23. Για τον Θεοδωράκη και το «Σπίθα», βλ. το κείμενο του Δημήτρη Ψαρρά στο:

http://www.iospress.gr/texts_2011/20110125.htm με τίτλο «Η πολιτική δραστηριοποίηση Μίκη Θεοδωράκη και Βασιλείου Μαρκεζίνη - Ο Σπίθα και το Παιδί Φάντασμα την εποχή του Μνημονίου».

24. <http://www.antibaro.gr/article/2569> και Μίκης Θεοδωράκης, Σπίθα. Αθήνα: «Ινδικτος» 2010.

25. Ανάμεσά τους ο αποθανών Νεοκλής Σαρρής, ο γραφικός Ζουράρις και άλλοι. Ο κατάλογος δεν εξαντλείται εδώ.

26. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Δ. Ψαρράς, Η μαύρη βίβλος της Χρυσής Αυγής. Ντοκουμέντα από την ιστορία και τη δράση μιας ναζιστικής ομάδας. Αθήνα: «Πόλις» 2012, σελ. 80-81.

27. Όπ.π. σελ. 76.

28. http://www.youtube.com/watch?v=xkMtY_nKaK0

29. Λόγος στη Βουλή, 26/9/ 2012:

<http://www.youtube.com/watch?v=8Cuphs4vmvQ&noredirect=1>

Δημοσιευμένο στις 12-07-2013 στο Foreign Affairs, The Hellenic Edition